

Rasismens historia

Fakta

Produktionsland: Storbritannien
Längd: 3x52 min
Från: 13 år
Ämne: Historia, Samhällskunskap
Filmnr: 71118–71138

I denna BBC-producerade dokumentärserie får vi följa hur historien om rasismen utvecklats genom århundradena. Kartläggningen visar inte bara hur starkt knutna olika rasbiologiska idéer är till historiska händelser utan också vilket starkt inflytande dessa föreställningar har haft på den vetenskapliga, kulturella och politiska utvecklingen.

Rasismens historia består av tre delar:

- **Blodspengar**
- **Ödesdigra influenser**
- **Det grymma arvet**

FÖRE VISNING

Bakgrund

Att närma sig rasismen som ämne kan vara svårt. Få vill erkänna att de är rasister. Ändå är rasism och främlingsfientlighet vanligt förekommande i olika former över hela världen och har varit så i hundratals år.

Rasism handlar om att indela människor i ett hierarkiskt system av raser, där vissa raser tillskrivs moralisk rätt att härska över andra. Det handlar om synsätt och behandling av andra människor. Rasism förekommer från majoritetsbefolkningen mot minoriteter, från minoriteter mot majoriteten och mellan minoriteter. Rasism som går i motsatt riktning mot det förväntade, alltså riktas mot majoritetsbefolkningen i ett land, kallas ofta "omvänd rasism".

Men vad orsakar rasism? Det kan handla om rädsla och frustration som ger upphov till aggression. Rasistiska åsikter grundar sig vanligen på skillnader mellan raser, etniska grupper eller kulturer. En vanlig angreppsvinkel för rasistiska åsikter är att påpeka skillnader i brottsbenägenhet, kvinnoyn och ursprungslandets ekonomiska och kulturella utvecklingsnivå. Vad kan rasism leda till? I sina mest extrema fall kan det leda till folk mord, förintelseläger och sterilisering. Men mindre extrema uttryck kan vara misshandel, utfrysning och svårigheter att få jobb. I Sverige kan man hitta moderna exempel om man t.ex. undersöker integrationen av invandrare och samernas situation. Den här filmserien undersöker rasismens historia och mekanismer. Filmerna tar oss med på en global resa, med särskilt fokus på hur rasism förekommit och utvecklats i USA och Storbritannien.

Förslag på förebereelser 1

Se noga igenom seriens alla tre delar. Som en bilaga till denna lärarhandledning finns en innehållsförteckning där du kan se vilka avsnitt som tar upp vad. Lägg upp programmet för undervisningen genom att bestämma om du bör visa hela serien för klassen eller utvalda delar, med efterföljande diskussioner.

FILMO

En del av Swedish Film
Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN
Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60
info@filmo.se • www.filmo.se

Rasismens historia

Förslag på förberedelser 2

Se om möjligt filmen *En lektion i diskriminering**. Filmen ger aktuella och bra exempel på rasismens mekanismer. Du kan även fundera på om filmen kan visas i klassen som uppföljning, då den mer syftar till att upptäcka våra egna beteenden än ger en historisk sammanfattning. Tillsammans kan filmerna göra åskådarna medvetna om mångfaldens utmaningar och få dem att acceptera individuella och kollektiva skillnader. De blir ett utmärkt verktyg för att hjälpa lärare och fritidspedagoger att förstå rasism och lära sig att se dess olika uttryck.

Förslag på förberedelser 3

Det kan vara bra att i förväg fundera över klassen och vilken grupptillhörighet var och en har. Invandrarelever i din klass kommer förmodligen att se filmerna med andra ögon än övriga elever. Kanske kommer de att reagera starkare på inslagen, kanske mindre. Men det kan vara bra att vara förberedd på de reaktioner som kan uppstå. Förbered därför hur du ska ingripa och föra upp teman för diskussion. På så sätt blir det lättare att föra en dialog och dela med sig av sina bra och dåliga erfarenheter och dra de nödvändiga lärdomarna av filmerna.

Förslag på förberedande aktiviteter tillsammans med klassen 1

Berätta minst en vecka innan första visningen att ni ska ha "Tema: Rasism". Säg att du vill att eleverna förbereder sig genom att under denna tid samla klipp från tidningar och nätet som ger exempel på rasism. Sätt upp dessa på väggen eller annan lämplig plats. Syftet med övningen är att få eleverna att lägga märke till hur rasism tar sig uttryck i Sverige och övriga världen. En viktig del av övningen är att göra eleverna uppmärksammade på händelser som kanske inte upplevs som rasistiska vid första anblicken, eller när man betraktar dem som enskilda händelser, men som sammantaget bildar ett mönster.

* Filmen *En lektion i diskriminering* distribueras i Sverige av Filmo. Se www.filmo.se för mer information.

EFTER VISNING

Rasism

I strikt (europeisk) bemärkelse en ideologi som grundas på kombinationen av följande fem förutsättningar:

1. *Uppfattningen att det är rimligt att indela människosläktet i ett antal distinkta raser utifrån fenotypiska skillnader (yttre kännetecken).*
2. *Antagandet att det finns ett samband mellan å ena sidan sådana fenotypiska skillnader och å andra sidan nedärvda mentala och intellektuella anlag, beteendemönster samt lynne och moralisk karaktär.*
3. *Antagandet att dessa nedärvda drag är gemensamma för alla medlemmar av respektive raser.*
4. *Övertygelsen att raserna låter sig klassificeras i en hierarki, beroende på kvaliteten av de nedärvda dragen.*
5. *Föreställningen att denna hierarkiska klassifikation berättigar medlemmar av förment överlägsna raser att dominera, exploatera och t.o.m. förinta medlemmar av förment underlägsna raser.*

Ur Nationalencyklopedin

INLEDNING

Idéer om vissa folks överlägsenhet har funnits genom hela mänsklighetens historia, men rasism som formell ideologi uppkom troligtvis först runt 1800-talet, efter inspiration från bland annat nationalromantik och socialdarwinism. Det var därför inte rasismen som legitimerade kolonialismen och slaveriet, utan snarare tvärtom. Efter andra världskriget blev begreppet rasism brännmärkt i Europas politiska debatt, utan att strukturell rasism för den skull försvann från konkret europeisk politik.

I USA var ett rasistiskt tänkande fortfarande djupt förankrat hos stora grupper under 1950 och 60-talen, särskilt i södra USA. Genom medborgarrättsrörelsens kamp mot diskriminerade lagstiftning, i vilken Martin Luther King var en av de mest tongivande ledarna, uppnåddes till sist ett förbud mot sådan lagstiftning.

År 1994 avskaffades ett av världens sista nationellt gällande rasistiska system, apartheid, den officiella rassegregationen i Sydafrika. Den hade garanterat den vita minoriteten i landet makten. Samma år fick

FILMO

En del av Swedish Film

Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN
Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60
info@filmo.se • www.filmo.se

Rasismens historia

alla sydafrikaner rösta i de första demokratiska och fria valen i landet.

NYCKELORD

Abolitionism

Organiserat motstånd mot slavhandel och slaveri som växte fram i Västeuropa i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Rörelsen var starkast i Storbritannien, där den bidrog till avskaffandet av slavhandeln 1807 och slaveriet 1833. Även i Frankrike och norra USA blev abolitionismen en stark politisk kraft under 1800-talets första hälft.

Antisemitism

Benämningen på fiendlighet mot judar och judendom lär vara myntad i slutet av 1800-talet. Då började rasbiologer i västvärlden att dela upp mänskligheten i olika "raser". Judarna klassades lågt, till skillnad från de germanska arierna. De tyska nazisterna drog nytta av uppdelningen och fråntog de tyska judarna medborgarliga rättigheter med Nürnberglagarna 1935. Antisemitismen eskalerade efter utbrottet av andra världskriget och 1942 tog nazisterna beslut om "den slutgiltiga lösningen av judefrågan", vilken innebar att judarna skulle massmördas.

Eugenik

Eugenik, i Sverige ofta kallat rashygien, är den ovetenskapliga idén att förbättra människan genom biologisk förädling. Ökad barnalstring hos "lämpliga" föräldrar och minskat barnafödande av inbillat olämpliga föräldrar genom till exempel sterilisering är exempel på detta.

Förintelsen

Förintelsen är det, av nazisterna och deras allierade, genomförda folkmordet på judar under åren 1941–1945. I vidare bemärkelse avses även nazisternas förföljelse av judar 1933–1941, den statligt initierade dödshjälpen (eutanasi programmet) som bidrog till att bereda marken för förintelsen samt folkmorden på andra grupper som av nazisterna klassades som mindervärdiga under andra världskriget. Totalt dödades nära 6 miljoner judar i olika förintelsläger.

Kolonialism

Kolonialism handlar om erövring, kontroll och exploatering av områden utanför kolonistatens eget territorium. Vanligen avses Spaniens, Storbritanniens och andra europeiska länders

expansion, 1500–1900. De främsta drivkrafterna i kolonialismens historia har varit ekonomiska. På 1500- och 1600-talen ville kolonialherrarna komma över ädelmetaller, kryddor och andra varor. Det tidigast koloniserade området var Latinamerika som koloniserades av spanjorer och portugiser på 1500-talet. Nordamerika koloniserades av västeuropéer på 1600- och 1700-talen. I Asien ägde koloniseringen rum på 1700- och 1800-talen. Afrika berördes bara marginellt av kolonisation före andra hälften av 1800-talet, men därefter erövrades nästan hela kontinenten av europeiska trupper på bara några decennier. Efter andra världskriget har kolonierna en efter en frigjorts genom så kallad avkolonisering.

Medborgarrättsrörelsen

Medborgarrättsrörelsen (The Civil Rights Movement) består av grupper och organisationer i USA som har arbetat för likaberättigande för svarta sedan början av 1900-talet. Rörelsen startade efter att segregationslagar införts i hela södra USA. Första framgången kom 1954 då rasåtskillnad inom skolväsendet blev olagligt. Genom Martin Luther Kings fredliga aktioner nådde Medborgarrättsrörelsen framgångar som ledde till medborgarrättslagarna 1964–1968.

Rasbiologi

Rasbiologi är en äldre benämning på forskning om människans arvsförhållanden. Rasbiologin utvecklades olikartat i olika länder. Efter 1900 fick verksamheten ofta en uttalad rashygienisk inriktning och i Sverige inrättades 1921 Statens institut för rasbiologi.

Rasdiskrimineringskonventionen

Ett internationellt avtal om avskaffande av alla former av rasdiskriminering som antogs av FN 1965. Här är ett utdrag ur konventionen: *"... varje skillnad, undantag, inskränkning eller företräde på grund av ras, hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung, som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännandet, åtnjutandet eller utövandet, på lika villkor, av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det offentliga livet."*

Rasupplopp

Upplopp som beror på raskonflikter. I mitten på 1960-talet exploderade t.ex. rasupploppen i nordamerikanska städer som New York, Detroit och Washington. Upploppen står i motsats till fredliga protester, som medborgarrättsrörelsens aktioner,

FILMO

En del av Swedish Film

Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN
Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60
info@filmo.se • www.filmo.se

Rasismens historia

ledda av Martin Luther King, eller saltmarschen i Indien, som leddes av Mahatma Gandhi.

Slaveri

Slaveri kallas systemet för hållande av slavar. Slaveri har funnits i de flesta kulturer i tusentals år. De vanligaste vägarna in i slaveri har varit fattigdom (t.ex. via skuldsättning) eller krigsfångenskap. Systemet har också tillförts slavar genom handel, kidnappning eller juridiska straff. Kampen mot slaveri inleddes i Europa i slutet av 1700-talet och ledde till att västländerna på 1800-talet förbjöd slaveri. Men även i modern tid har slaveri förekommit; tvångsarbete i nazistläger under andra världskriget och Sovjetunionens fång- och arbetsläger är bara några exempel. Enligt FN-organet ILO finns det i dag över 12 miljoner slavar, varav de flesta i södra Asien.

Socialdarwinism

Darwins biologiska teori om det naturliga urvalet som överförts på samhället. Enligt socialdarwinismen pågår en ständig maktkamp i samhället där endast de starkaste överlever, vilket leder till en utveckling mot allt högre stående samhällsformer. Resonemanget, som var som mest utbrett vid sekelskiftet 1900, kan i förlängningen leda till rasistisk politik.

LÄSTIPS

Mörkrets hjärta av Joseph Conrad – Om kolonisationens mörka sidor.

Bibeln – Hur är det med rasismen i ”böckernas bok” (inte minst Gamla Testamentet)?

Hat och hot: en bok om främlingsfientlighet och rasism av Annika Eftring

Lasermannen av Tamas Gellert – Om hur Sverige såg ut för bara ca 20 år sedan.

Rötter av Alex Haley – Handlar om Kunta Kinteh, en afrikansk ung man som blir tagen av slavjägare när han är ute i djungeln och letar efter virke till en trumma.

FILM- OCH TV-TIPS

Halal-TV (Tv-serie på SVT) – Varför har den väckt så starka känslor?

Förintelsen, TV-serie av Marvin J. Chomsky

Rötter av Marvin J. Chomsky

Apocalypse Now i regi av Francis Ford Coppola – Filmatisering som bygger på boken ”Mörkrets hjärta”

En lektion i diskriminering, utgiven av Filmo

Blåögd av Jane Elliot, utgiven av Filmo

AKTIVITETER OCH FRÅGOR EFTER FILMEN

Diskussionsfrågor i klassen

1. Diskutera filmen! Vad tyckte du?
2. Vad står begrepp som rasism, diskriminering och jämlikhet för, anser du?
3. Varför tror du att det överhuvudtaget uppstår rasism och främlingsfientlighet?
4. Vilka exempel på rasism i din närhet kan du komma på?
5. Ge exempel på aktuella händelser i Sverige som kan härledas till rasism.
6. Diskutera resultatet av er research, som ni gjorde före filmvisningen.

Idéer till grupparbeten

Välj ett eller flera ämnen och gör ett grupparbete kring det. Redovisa på lämpligt sätt, t.ex. i form av en uppsats, en utställning eller en hemsida.

- Kolonisationen – Beskriv kolonisationens utbredning från 1500-talet fram till kolonisationens avskaffande.
- Slaveri – Berätta om slaveriets historia i USA.
- Rasism – Vad är rasism, hur uppstår det och vilka mekanismer styrs det av? Hur ser dess historia ut?
- Rasism i USA under 1900-talets början – Ta reda på mer om hur det var att vara svart eller indian vid 1900-talets början i USA.
- Medborgarrättsrörelsen och andra fredliga rörelser – Välj att berätta om antingen Medborgarrättsrörelsen eller någon annan, liknande fredlig rörelse.
- Rasupplöpp i dåtid och nutid – Ta reda på mer och ge olika exempel.
- Rashygien och rasbiologi – Vad är det och varför uppstår det? Vilka konsekvenser kan denna typ av idéer få?
- Den slutgiltiga lösningen – Om nazisterna och dödslägren under Andra världskriget.
- Folkmord i modern tid – Välj att berätta om ett folkmord i modern tid.

FILMO

En del av Swedish Film

Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN

Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60

info@filmo.se • www.filmo.se

filmo

Rasismens historia

- Historien om X – Välj en av de nyckelpersoner som serien *Rasismens historia* tar upp och ta reda på mer om denne.

Eller valfritt ämne som ni hämtar inspiration till från Rasismens historia.

INTERNETKÄLLOR

Organisationer

<http://www.do.se/> – Diskrimineringsombudsmannen
<http://www.centrummotrasism.nu/> – Centrum mot rasism
<http://www.cmr.nu/smr/> – Sverige mot rasism
<http://www.umar.nu/> – Ungdom mot rasism
<http://www.diskriminering.se/> – Byrån (juridisk rådgivning) mot diskriminering
<http://www.samer.se/> – Sameföreningen
<http://www.regeringen.se> – Regeringens hemsida
http://europa.eu/index_sv.htm – EU:s webbportal
<http://www.un.org/> – FN
<http://www.skolinspektionen.se/> – Skolinspektionen

Länkar till sajter med relevant information

<http://www.stop-discrimination.info/1677.0.html>
http://www.romadelegationen.se/extra/pod/?id=113&module_instance=1&action=pod_show&navid=113
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Rasism>
<http://susning.nu/Rasism>
<http://sv.wikipedia.org/wiki/F%C3%B6rintelsen>
<http://www.levandehistoria.se/>
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Kolonisation>
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Slaveri>
http://sv.wikipedia.org/wiki/Slaveri_i_USA
http://www.manskligarattigheter.se/extra/pod/?id=55&module_instance=3&action=pod_show
<http://www.globalportalen.se/223.htm>

Annat material

<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2803> – Ladda ner Regeringens jämlikhetsplan för skolan.

FILMO

En del av Swedish Film

Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN
Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60
info@filmo.se • www.filmo.se

filmo

Rasismens historia

BILAGA – Kapitelindelning / Tidskoder / Innehållsförteckning

BLODSPENGAR

Kapitel 1 - Tid 00:00

Lärobeskrivning: Slavhandelns uppkomst.

Kapitel 2 - Tid 07:27

Lärobeskrivning: Kolonialismens betydelse.

Kapitel 3 - Tid 14:28

Lärobeskrivning: Rastänkande och idén om olika människovärden. Kristendomens roll.

Kapitel 4 - Tid 20:41

Lärobeskrivning: Vita nybyggare och indianer.

Kapitel 5 - Tid 27:57

Lärobeskrivning: Nya idéer – upplysningstiden möter kolonialismen.

Kapitel 6 - Tid 31:37

Lärobeskrivning: Skillnader i rasismen mellan Nord- och Sydamerika. Om blandbefolkningar och motsatsen.

Kapitel 7 - Tid 36:51

Lärobeskrivning: Ett demokratiskt experiment som gick snett: Sierra Leone.

Kapitel 8 - Tid 40:03

Lärobeskrivning: Abolitioniströrelsens framväxande. Slavuppror.

Kapitel 9 - Tid 47:44

Lärobeskrivning: Slaveriets upphörande. Konsekvenserna.

ÖDESDIGRA INFLUENSER

Kapitel 1 - Tid 00:00

Lärobeskrivning: Slaveriet upphör. Om "de vitas börda" och "den välvilliga imperialismen".

Kapitel 2 - Tid 05:40

Lärobeskrivning: Utrotningen av ett folk - tasmaniernas undergång.

Kapitel 3 - Tid 16:58

Lärobeskrivning: Kolonialismens försök att utrota urbefolkningar. Den vetenskapliga rasismen växer fram.

Kapitel 4 - Tid 23:12

Lärobeskrivning: "Om arternas uppkomst". Socialdarwinismens framväxande.

Kapitel 5 - Tid 27:14

Lärobeskrivning: Rättfärdigandet av en svältkatastrof i Brittiska Indien.

FILMO

En del av Swedish Film

Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN

Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60

info@filmo.se • www.filmo.se

The logo for Filmo, featuring the word "filmo" in a stylized, lowercase, sans-serif font. The letters are white with a black outline, and the 'i' and 'o' have a slight shadow effect.

Rasismens historia

Kapitel 6 - Tid 33:27

Lärobeskrivning: Eugen Fischer – en forskares framfart. Rashygien växer fram. Byråkratiseringen av massdödande.

Kapitel 7 - Tid 40:23

Lärobeskrivning: "Försvaret av den vita rasens renhet" – idéerna om rashygien får fäste.

Kapitel 8 - Tid 46:30

Lärobeskrivning: Den tyska eugenikens utveckling. "Den slutgiltiga lösningen". Avslutning

DET GRYMMA ARVET

Kapitel 1 - Tid 00:00

Lärobeskrivning: 1900-talets början. Rasåtskillnadens pris.

Kapitel 2 - Tid 11:34

Lärobeskrivning: Rasvåldet växer. Svarta i underhållningen.

Kapitel 3 - Tid 14:50

Lärobeskrivning: Koloniseringen av Afrika. Folkmordet i Belgiska Kongo.

Kapitel 4 - Tid 24:17

Lärobeskrivning: Sydafrika och apartheid.

Kapitel 5 - Tid 29:34

Lärobeskrivning: Amerika efter andra världskriget. Medborgarrörelsens födelse. Upploppen på 60-talet.

Kapitel 6 - Tid 33:50

Lärobeskrivning: Immigration och rasupplopp i Storbritannien. Rasismen inom brittiska polisen.

Kapitel 7 - Tid 38:03

Lärobeskrivning: Rasupploppen i Storbritannien under 1980-talet. Storbritannien under 1990 fram till idag.

Kapitel 8 - Tid 43:08

Lärobeskrivning: Avslutning. Om rasmyten.

FILMO

En del av Swedish Film

Box 6014 • 171 06 Solna • SWEDEN

Tel: 08-445 25 59 • Fax: 08-445 25 60

info@filmo.se • www.filmo.se

filmo